KENSINGTON-STENEN, AMERIKAS RUNESTEN

AF

ERIK MOLTKE OG HARRY ANDERSEN

1. En alfabethistorisk undersøgelse.

I „Danske Studier", 1946/47, p. 1—40 har professor ved Københavns universitet, dr. William Thalbitzer udførligt behandlet Kensington-stenen, og efter en grundig gennemprøvelse af de argumenter, der er ført i marken mod indskriftens ægthed, kommer han til det resultat, at stenen muligvis — trods alle sproglige og runologiske mærkværdigheder — er ægte. Samme synspunkt, noget bestemtere formuleret er af samme forf. fremsat i en senere afhandling i „Grønlandske Selskabs Årsskrift", 1949, p. 88—92.

Kensington-stenen blev fundet 1898 i Vest-Minnesota, i en egn der fortrinsvis var befolket af skandinaviske indvandrere, af hvilke de første vides at være kommet dertil kort efter 1850[1]. Den fandtes på den svenskamerikanske farmer Olof Ohmans grund, efter beedigede erklæringer indkapslet i et ca. 70 år gammelt aspetræs rødder, hvor den havde siddet så længe, at de svære rødder, der omklamrede den, havde taget form efter stenens skarpe kanter.

Stenarten er såkaldet „greywacke", et emne af meget hård karakter, og stenen måler 787×406×152 cm; dens vægt opgives til 91 kg.

Strax efter opdagelsen blev stenen genstand for livlig opmærksomhed, men da man ikke kunde læse og tyde indskriften in extenso, troede man, at den udgav sig for at være fra 11. årh. og erklærede den derfor af sproglige grunde for falsk.

Et helt nyt lys faldt imidlertid over fundet, da norskamerikaneren Hjalmar Holand fik fat i stenen og tolkede hele indskriften. Han

[1] Hjalmar Holand: The Kensington Stone. A Study in Pre-Columbian American History, 1932, p. 45.

fandt ud af taltegnene og konstaterede da, at indskriften daterede sig selv til 1362. Den tilhørte altså ikke vikingetiden, men middelalderen; så var sproget nok mærkeligt, men ikke mærkeligere, end at de allerfleste ord og former kunde forklares og belægges med samtidige exempler; det er ikke for meget sagt, at Holand, der har ofret det meste af sit liv på at bevise stenens ægthed[1], har fundet hvert eneste ord i indskriften belagt i 1300-tallets skandinaviske litteratur med undtagelse af *opdagelsefard* og *rise* (d. e. rejse) og hver eneste ordform.

Hertil kommer, at det også er lykkedes Holand at give stenen historisk baggrund. Han har nemlig peget på et brev fra den svenske konge Magnus Eriksson fra 1354, hvori denne befaler den norske stormand Paul Knutsson at udruste en expedition af velegnede folk (bl. a. fra kongens egen hird) og drage til Grønland for at give den vaklende kristendom en ny og kraftig indsprøjtning. Holand tænker sig nu, at Paul Knutsson-expeditionen er kommet til Grønland; men da de ikke har fundet nordboere her, fordi disse enten var dræbt af skrællingerne eller udvandrede til Vinland, har expeditionen fortsat hertil for eventuelt at indhente de formodede frafaldne og ved hårene drage dem tilbage til Guds rige. Nordbo-spor finder Holand masser af i Minnesota; foruden skandinaviske middelaldervåben har han bl. a. nær runestenens findested opdaget flere af den slags huller i klipperne (mooring-holes), som nordboerne brugte og endnu bruger til fortøjning af deres både; meget overbevisende virker det, at Holand har konstateret, at det sted, hvor stenen fandtes, og som runestenen selv betegner som en ø, det har virkelig i tidligere tid været en ø. Nu er denne fordums ø landfast, og der skal et øvet topografisk øje til for at se, at stedet for år tilbage har været omflydt af vand.

I 1949 har to skandinaviske videnskabsmænd efter indbydelse fra American Scandinavian Foundation aflagt stenen et besøg for at udtale sig om den, den svenske runolog Sven B. F. Jansson, der i et efterfølgende foredrag i den amerikanske radio erklærede stenen for et falsum — hans argumenter er mig ikke bekendt[2] — og den danske arkæolog Johannes Brøndsted, der tog en fortræffelig afskrift af runerne, men iøvrigt overlod runologer og filologer det afgørende ord, idet han udtalte, at der ikke var arkæologiske grunde, der talte mod stenens ægthed; der var dog et enkelt punkt, som måtte påkalde

[1] Foruden ovennævnte bog er Holands sidste værk mig bekendt: Westward from Vinland. [2] Se nu Efterskrift p. 51.

særlig opmærksomhed. Vi skal senere komme tilbage til dette punkt, der er af ikke ringe betydning til belysning af runernes ælde. Brøndsted overdrog mig sit materiale[1], der foruden afskrift og kommentarer til de enkelte tegn bestod af udmærkede fotografier, et materiale af så fortræffelig art, at det var, som om jeg havde stenen i min stue[1].

Inden Brøndsted rejste til Amerika havde jeg bedt ham underkaste runernes huggeteknik en særlig nøje undersøgelse, idet det vilde give den positive oplysning, at man havde en professionel „stenmester" for sig, hvis runerne var hugget med spidshammer, som tilfældet vistnok er med Skandinaviens regulære runestensindskrifter, hvorimod der næppe kunde drages nogen slutning af huggeteknikken, dersom indskriften var udført med mejsel. Ifølge samtaler, som Brøndsted havde med stenhuggere i forbindelse med sin undersøgelse af stenen, fremgår det, at indskriften er hugget med mindst to forskellige mejsler, dels med en almindelig skarp mejsel på 4 à $4^1/_2$ mm bredde, dels med en spidsmejsel[2]; runerne er hugget med mejselen ført skråt fra begge sider, således at bunden som regel står skarpt, ikke rundet; men mange steder er runerne overarbejdet i ny tid.

Jeg skal ikke gøre noget forsøg på at opregne de fremragende forskere — og de talløse fuskere — der har udtalt sig for og imod indskriftens ægthed, ej heller give nogen sammenfattende oversigt over eller et uddrag af den kæmpemæssige litteratur, der efterhånden er udkommet om denne mærkelige indskrift. Det vil man finde i Holands sidst udkomne, ovenfor nævnte bog.

Indskriftens mærkværdighed som sprogligt fænomen fremgår bedst ved en sammenligning mellem transskriptionen fig. 1 og Thalbitzers omskrivning af indskriften til regelmæssigt 1300tals svensk skriftsprog (p. 41; sml. også sprogprøverne p. 59) Denne sammenstilling stiller runeindskriftens endingsløse former i klart relief og illustrerer stenens „talesprog" over for det professionelle skriftsprog, og her ser man samtidig de ord,

[1] Materialet er fra mig givet videre til cand. mag. Anders Bæksted, der atter har videresendt det til mag. art. K. M. Nielsen, begge medarbejdere ved det af Lis Jacobsen og mig udgivne danske runeværk, Bæksted var iøvrigt min medhjælper ved de runologiske undersøgelser i marken. Endvidere har Brøndsted bedt dr. phil. Harry Andersen, lektor i nordiske sprog ved Københavns universitet, om et sprogligt responsum. Alle responsa er af Brøndsted sendt til American Scandinavian Foundation tilligemed Brøndsteds egne resultater vedrørende nordbo-fundene og Newport-tårnet.

[2] På sin aftegning af runeindskriften har Brøndsted — efter stenhuggerens udtalelse — noteret: „*In general it is a chisel-cut inscription, not a point-*".

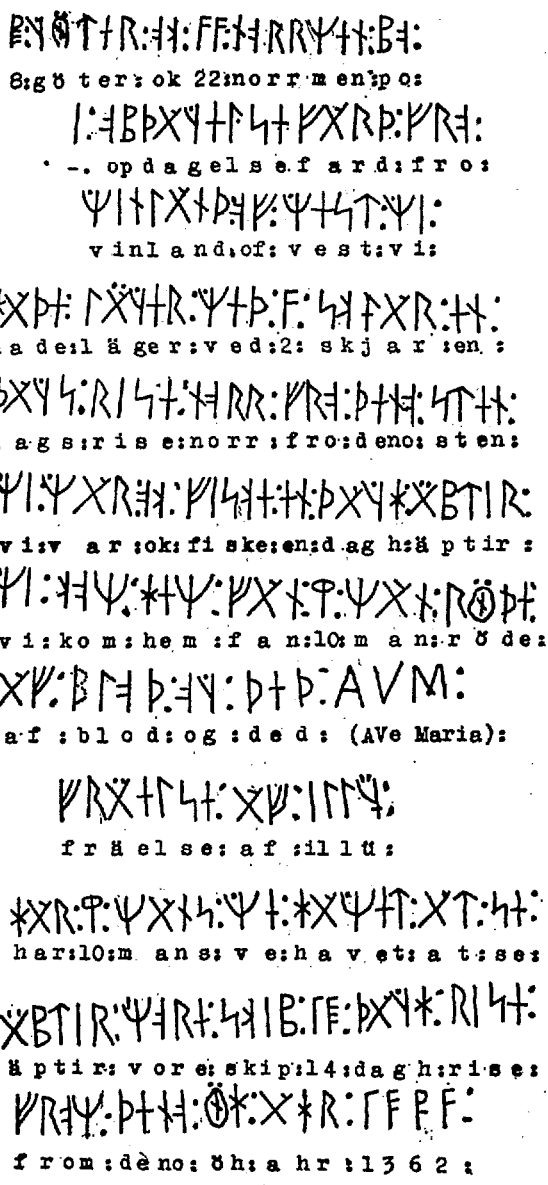

Fig. 1. E. M.s kalke af runerne på Kensington-stenen. Efter fotografi.

8 gøter ok 22 northmen pa
*updagelseferdum fra
winlandi *of west . wi
hafdum lægher weþ twem skiærum en
daghs *resa nor fra þessom steni .
wi warum ok fiska-^{ðum} en dagh . æptir
wi komum hem funnum 10 men røða
af bloði ok døða. A. V. M.
frælse af illu. (wi?)**
hawum 10 men weþ hafinu at sea
æptir warum skipum 14 dagh(s) *resor
fra(n) þessi ø. ar A. D. MCCCLXII

William Thalbitzers omskrivning af Kensington-stenens indskrift „som den regelmæssigt burde være efter det middelalderlige (1300-tallets) svenske skriftsprog, som vi kender det fra litteraturen".

* foran hidtil ukendte ord. ** eller: *iak* (*hawer?*).

der er mest egnede til at vække mistanke: *opdagelsefard, rise, og* (v. s. a. *ok*), *se äptir* samt h som stavelsesforlænger i *öh* og *ahr*; endvidere fæstes ens opmærksomhed ved de fra runekalendere hentede taltegn, der er anvendt som arabertal, medens almindelige skandinaviske runeindskrifter enten anvender romertal eller skriver talordene helt ud med runebogstaver.

Så mange lærde mænd har skrevet mod disse anomalier og søgt at vise, hvor umulige de er i 14. årh. — selv i talesproget — og dog indtager stenen nu en hædersplads i sit museum (Smithsonian Institute i Washington) — og de er altså heller ikke værre, end at en fremragende og fordomsfri forsker og fagmand som William Thalbitzer kan slå sig til tåls med dem (ligesom tidligere bl. a. professorerne Hjalmar Lindroth og Gustav Indrebö), folk hvis kvalifikationer næppe nogen vil drage i tvivl. Thi disse forsigtige videnskabsmænd var klar over, hvor uendelig lidt vi ved om 1300tallets talesprog, selv om de vel næppe turde slutte sig til den ikke mindre fremragende sprog- og dialektforsker P. K. Thorsen, når han (ved Lis Jacobsens disputats om det danske rigsmåls opståen) udtalte, at man ikke måtte tro, at Gorm den gamle havde hilst sin dronning med ordene: Goðan dagh, þorwi, kona min, men ligefrem med: Godaw, Tyre, mi kuen! Derfor lader vi sprogformerne komme i anden række. Langt snarere burde man vel undersøge, i hvor høj grad det har sandsynligheden

for sig, at en mand, der både kender runer og latinske skrifttegn, på otte år kunde være kommet så langt bort fra det skriftsprog og den stavemåde, som han dog engang må have lært i skolen, at han hengav sig til så uboglig en stil.

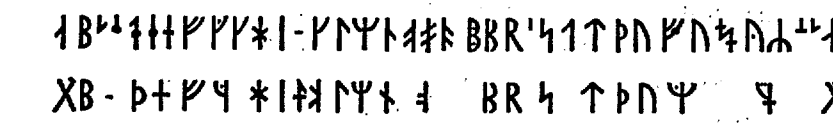
Men heller ikke her vil vi sætte ind, ligesom vi i tavshed vil forbigå de talrige problemer, der synes at knytte sig til fundforhold, topografi, formodede skandinaviske løsfund på stedet, de berømte mooring holes eller det faktiske grundlag for Paul Knutsson-expeditionens fremtrængen til det indre af Amerika. Der er sagt så meget pro et contra — og man er lige vidt: der er ingen reel beviskraft i de dele; de må komme i tredie række.

Hvis indskriften derimod kan stå for en efterprøvning af runeformerne, vil dens ægthed være hævet over enhver tvivl. Runerne glider ikke som sand mellem fingrene på os, som alle de andre nævnte ting, der stadig lader en rest af tvivl tilbage; runerne er til at tage at føle på, og de er i virkeligheden jomfrueligt område, idet ingen fagrunolog mig bekendt tidligere har underkastet dem en nøjere prøvelse, og såvel Holands som Thalbitzers gennemgang af runeformerne og deres syn på dem er ikke hævet over kritik.

Runeskriften holdt rundt regnet op i Danmark og Norge o. 1300, men i Sverige levede den videre og havde bl. a. på Gotland en hel lille blomstringsperiode i 14. årh., og på de svenske runekalendere, bondemandens private eje, holdt den sig til ned i 16—1700'rne.

Betragter vi Skandinaviens middelalderlige runeindskrifter — og vi kan godt tage de islandske med, skønt de faktisk er et kunstprodukt — da finder vi, at de danner det sidste *organiske* udviklingsled i en lang kæde, hvis anden ende ligger i vikingetiden. Sprogligt og runologisk glider de ind i en fast sammenhæng, flere med små individualismer, men alle grene på samme stamme — og selv de mest dagligdags håndværkerindskrifter viser kun sporadisk spor af „talesprog".

Blot en flygtig sammenligning mellem de „normale" runer og Kensington-stenens viser, at disse sidste ikke går gnidningsløst ind

a b c d e f g h i j k l m n o p r s t þ u v w x y z æ ø

1. Det skandinaviske helstungne runealfabet. 2. Kensington-stenens alfabet.

i rækken — således som det også (jfr. ovfr.) gjaldt sproget. Tæller man stenens normale runeformer op, bliver det kun til 14 af 22, således som det fremgår af de p. 42 gengivne alfabetrækker, der meddeler det almindelige middelalderlige runealfabet stillet sammen med det alfabet, man kan uddrage af Kensington-indskriften. Kun runerne b, f, h, i, l, m, p, r, s og þ er helt normale; omtrent normal er e, skønt tværstregen er uforholdsmæssig lang, og o, skønt bistavene er vandrette[1], samt t, der har den i middelalderen sjældne form med to bistave; til nød kan man også regne g med, skønt den kun optræder som venderune af normalformen.

n er unormal ved at være gennemstreget; det er selveste vikingetidsformen, som uddøde o. 1100, og som det vil være umuligt at finde i nogen skandinavisk, middelalderlig runeindskrift. Hvis ikke særlige forhold gjorde sig gældende ved Kensington-indskriften, vilde denne vikingetidsrune alene være tilstrækkelig til at bestemme stenen som et falsum; men, som det nedenfor skal påvises, tør man ikke lægge for stor vægt på denne form. a og æ er hjemmelavede former ligesom ö, der er komponeret over det latinske alfabets Ø. Helt unormale er v og y, idet den første i virkeligheden er en stungen m-rune og den anden en „dobbeltstungen" k-rune, og som et slag i ansigtet virker forekomsten af en særlig rune for j (konsonantisk i), så meget mere som den fremtræder i skikkelse af en stungen l-rune, hvis bistav *rager op over* hovedstaven — noget ganske ukendt i skandinaviske runeindskrifter fra folkevandringstid til seneste middelalder.

Endvidere er Kensington-alfabetet behæftet med visse ejendommelige alfabethistoriske fænomener. Det er stridende mod runepraxis, at k og g ikke står i noget formelt forhold til hinanden som de skandinaviske alfabeters ᚴ og ᚵ eller ᚶ; det strider, som nævnt mod runernes princip, at bistaven, som i j-runen, rager op over hovedstaven, og endelig er det egnet til at vække opmærksomhed, at stenen anvender þ til betegnelse både af spirantisk og klusilt d, fx. þeþ = *ded* = død og bloþ = farþ etc., idet anvendelsen af þ til betegnelse af stemt klusil er ganske sporadisk i skandinaviske runeindskrifter og nærmest indskrænket til runeindskrifter på latin. Dette forhold viser imidlertid, at þ-runen på Kensington-stenen ligefrem er en overførelse af det latinske D, og som sådan er den da også transskriberet på min kalke fig. 1.

[1] Dette forhold er temmelig tilsløret i den kalke, der går igen i Holands bøger.

Det mærkeligste ved hele Kensington-alfabetet er, at risteren konstruerer nye former for almindelige runer som a, æ, ø og k, og dette såvelsom helhedsindtrykket af indskriften tyder på, at den slet ikke skal ses i sammenhæng med almindelige skandinaviske runestene eller runeindskrifter overhovedet. Og det er ikke svært at finde inspirationskilden til denne amerikanske runestens alfabet. De

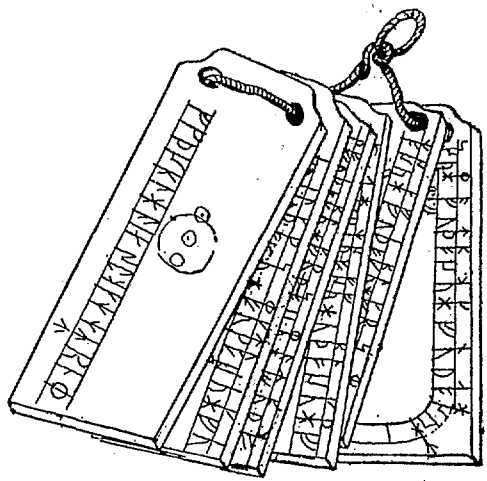

Fig. 2. Runekalender dateret 1604, nu i Nationalmuseet. Tegning af J. Wiedewelt 1773. Kunstakademiets Bibliotek. Håndtegningssamlingen litra C nr. 7.

i det samlede runeindskriftsmateriale enestående taltegn viser, at vi må søge kilden til risterens runekundskaber i de svenske runekalendere. Her, og ikke andre steder, finder vi degenererede runealfabeter, der i det store og hele svarer til Kensington-stenens; her er t-formen med to bistave (ᛏ over for ᛐ) netop normalen, og kun her kunde vi vente at træffe en gennemstreget n-rune. De tre p. 45 gengivne gyldentalsrækker viser, hvor begrædelig en ende de fra guderne stammende runer kan få, hvad der kan misforstås, og hvad der kan forvanskes. Den nederste gyldentalsrække er hentet fra Nordisk Kultur XXI, 1934, p.86 „Tidsregning", mens den midterste stammer fra en kalender i Nationalmuseet, hvortil den er kommet fra det kongelige Kunstkammer. Kalenderen (fig. 2), som har mus. nr. 10341, består af sex små trætavler, 12,3×5,5 cm, der har været holdt sammen af en snor

gennem to huller i de enkelte tavlers ene side, så man har kunnet blade i den som i en bog. På en af tavlerne er indsnittet et monogram med versaler, hvoraf H har udpræget renæssanceform, samt årstallet 1604. Kalenderen kan dog godt være noget ældre, men næppe meget.

Der kan ikke være tvivl om, at vi står over for et par paralleler til Kensington-alfabetet, blot er runerne endnu mere forvanskede og misforståede. Og der kan næppe heller være tvivl om, at Kensington-risteren har været i besiddelse af en svensk runekalender, og at det er fra den, han har flertallet af sine mærkelige runeformer; men de

1. Den normale gyldentalsrække, som den fx. findes på den romanske døbefont i Bårse, Sjælland. 2. Gyldentalsrække fra runekalender, dateret 1604, i National-museet. 3. Gyldentalsrække fra Kalender i „Nordisk Kultur. Tidsregning".

stungne runer har han andetsteds fra; thi sådanne anvendes så at sige aldrig på runekalendere, hverken i gyldentalsrækken eller i dag-runerne, hvorimod man ofte finder dem i ledsagende indskrifter på stokkene, der fx. fortæller, hvem der har gjort eller ejet kalenderen. Hvad han har lånt, og hvad han selv har konstrueret, vil vi aldrig i enkeltheder få at vide, hvis ikke et lykkeligt tilfælde skulde bringe hans forlæg for dagen; men hans misforståelse af v-runen, der på stenen fremtræder som et stungent m ᛘ, men naturligvis skal være et stungent f ᚠ, bekræfter, at hans kendskab til runernes væsen har været af en noget overfladisk art. Han har brugt de tegn, der fandtes på hans runestok, og hvor de ikke passede ham, eller når han savnede et tegn, har han selv konstrueret det, fx. j-runen, der ikke findes i nogen kendt runeindskrift.

Har vi nu bevist, at Kensington-stenen er falsk? Aldeles ikke. Thi selv om disse degenererede kalenderruner snarest synes at høre hjemme i 15. eller 16. årh., kommer vi dog ikke udenom, at Ole Worms gotlandske runekalender var fra 1328, ligesom hele gyldentalsrækken findes på den senromanske døbefont, som ovenfor gengivet. Vi er da atter havnet i dette grænsetilfældenes vage område, der er Kensing-

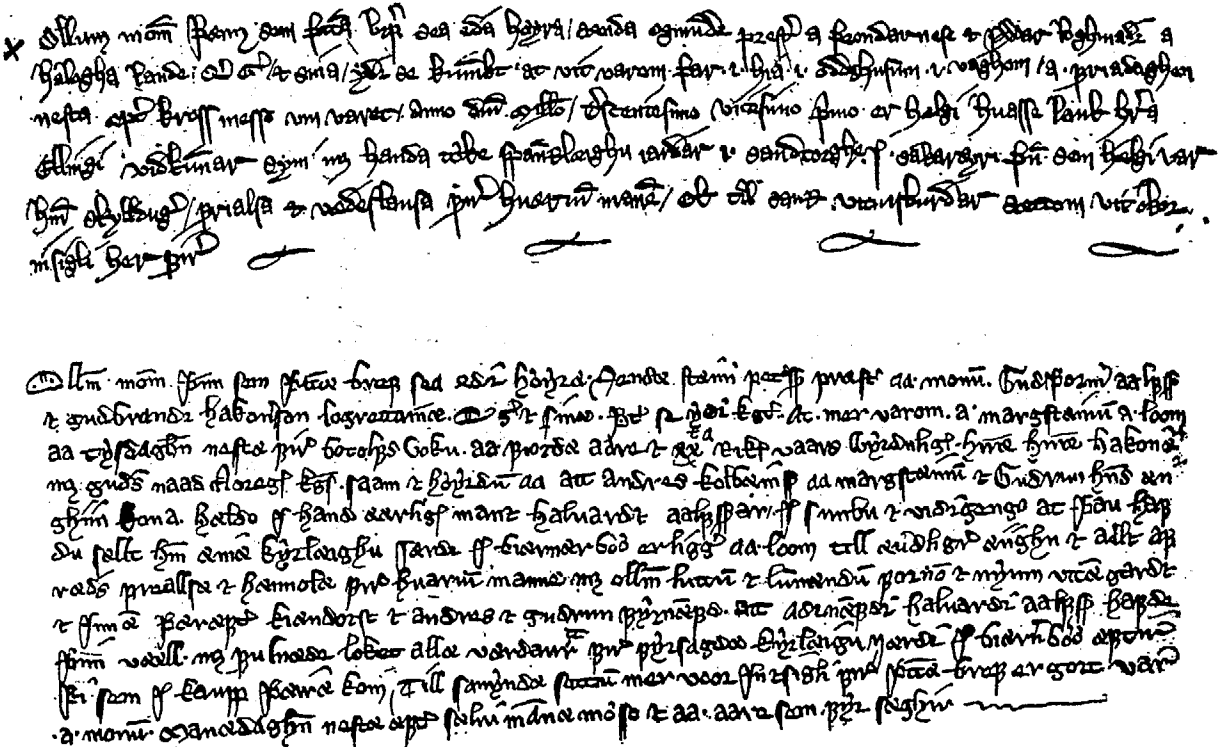

Fig. 3—4. Facsimiler fra Diplomat. Norveg. I nr. 163 og 457.

ton-stenens særlige element: alfabetet er ikke sandsynligt i 14. årh., men på den anden side er det umuligt at bevise, at det er — umuligt.

Præcis ligeså langt kommer vi, når vi vender os til taltegnene, der på stenen er anvendt som arabertal. Selv i de seneste middelalderlige runeindskrifter udtrykkes årstal og datoer enten ved romertal, eller tallene skrives helt ud med runer, og selv om der vistnok ikke findes så gamle indskrifter med arabertal i Skandinavien (i Danmark er det ældste exempel, jeg kender, 1423 på dronning Margrethes

---

Diplomat. Norveg. I. nr. 163. 8. Maj 1321.

Ollum monnum þæim sem þetta bref sea eða hœyra, sænda Ogmundr prestr a þrondarnese ok Jwar loghmaðr a Haloghalande, Q. G. ok sina, yðr se kunnikt at vit varom þar i hia i Oddzhusum i Vaghom a friadaghen nesta æptir kross messo vm varæt anno domini millesimo, trescentesimo, vicesimo primo er Hælgi huasse lauk herra Ellingi Vidkunnar syni með handa tœke spannzlœighu iarðar i Sandtorghe j* sakarœyri þan sem Hælgi var honom skylldugr, frialsa ok væðeslausa firir huærium manne. Ok til sanz vitnisburðar sættum vit okor insigli her firir.

Diplomat. Norveg. I. nr. 457. 11. Juli 1379.

Ollum monnum þæim sem þettæ bref sea æder hœyræ, sendæ Stæini Petersson præster aa Monum. Gudþormer Aalfsson ok Gudbrandr Hakonærson logrettamæn. Q. g. ok sinæ. þæt se yder kunnigt at mer varom a Margstæinum a Loom aa tysdaghen nestæ firir Botolfs voku aa fiordæ aare ok xx^{ta} rikis vaars wyrduligs herræ Hakonær med guðs naad Noregs konongs. saam ok hœyrdum aa att Andres Kolbæinsson aa Margstæinum ok Gudrun hans æiighiin kona. hældo j* hand æærligs manz Haluardz Aalfssonar j* Sunbu ok videngengo at þau hafdu sællt honom æinæ kyrlæighu jærdr j* Biærnærbœcœ. er ligger aa Loom till æuerdligre æiighu ok allz afræðs freallsæ ok hæimolæ firir huarium manne med ollum luttum ok lunnændum fornom ok nyum vttæn gardz ok jnnæn*. þæræftir kiændozst ok Andres ok Gudrun fyrnæmfd. att adrnæmfder Haluarder Aalfsson hafde þæim væell. med fulvæde loket allæ værdaura firir fyrsagdæ kyrklæigu jærder* j* Biærnærbœcœ æftir þi sem j* kaupp þæiræ kom. Till sanyndæ settum mer voor jnzsigli* firir þettæ bref er gort var a Monum. manædaghen nestæ æftir Sæliu mannæ mœsso ok aa aare sem fyr sæghir.

* udmærker alle ord med langt i.

sarkofag i Roskilde Domkirke), så har Holand dog fremdraget exx. fra pergamentslitteraturen på tidligt anvendte arabertal. Hvad selve tallenes typer angår, da fortæller de intet; de tilhører kalendernes almindelige kontinentale system[1].

Men alligevel er det runerne, der bringer os til vejs ende og med 100 pct. sikkerhed viser, om indskriften er ægte eller uægte. Risteren, der daterer sin sten til 1362, er nemlig kommet for skade at anvende et bogstav, der først blev opfundet i 16. århundrede.

Jeg taler om j-runen i ordet skjar. Rune 3 i dette ord kan kun udtrykke *j*, dvs. konsonantisk *i*, idet der findes en særlig — den almindelige — i-rune andetsteds i indskriften, og der er ingen anden lydværdi end *j*, der giver mening på dette sted. Ingen anden runeindskrift i verden kender et særligt tegn for *j*, d. e. konsonantisk *i*; denne lyd udtrykkes altid ved i-runen. Intet håndskrift og ingen trykt bog fra før 1500 kan opvise et særligt tegn for konsonantisk *i*, altså *j*; denne lyd udtrykkes også her altid ved bogstavet i. Holand har ganske vist i sine bøger nogle exempler på brugen af *j*, dels fra Worms runekalender, dels fra et par norske diplomer fra 14. årh.[2] For at demonstrere Holands fundamentale misforståelse gengiver vi her de to diplomer (fig. 3—4), han henviser til, efter facsimilerne i Diplomatarium Norvegicum. Først må man antegne, at bemeldte j-tegn ikke har nogen væsentlig lighed med Kensington-indskriftens j-rune, dernæst er det ikke uden værdi for disse anførte paralleler, at der slet ikke er tale om j-tegn, men om *et forlænget i*. Holand har ladet sig forlede af, at diplomatariets udgivere i deres transskription har gengivet det lange *i* med *j*. Det er en kendt sag, at man fra gammel tid såvel i skrift som på tryk brugte at forlænge *i* efter visse ortografiske regler — men ganske uafhængigt af bogstavets lydværdi; det var især, når det stod alene (og da var det ialfald ikke nogen konsonant) eller i et ords begyndelse eller slutning, eller når flere *i*'er stod sammen; således gengav man langt ned i 17. årh. romertallene vii og viii ved vij og viij. Endnu mindre støtte for Kensington-stenens j-rune kan Holand hente i Worms runekalender: det tegn, han henviser til, er nemlig den næstsidste gyldentalsrune, der dels ikke ligner den Kensingtonske j-rune, dels overhovedet ingen lydværdi har, eftersom den er et taltegn — med værdien 18.

[1] Sml. Niels Lithberg i Nordisk Kultur XXI Tidsregning p. 85. [2] The Kensington Stone p. 110.

Det vilde også være meget mærkeligt, om man kunde finde et rigtigt *j* (dvs. konsonantisk *i*) i disse gamle håndskrifter, når tilfældet er, at dette bogstav (som konsonant) er opfundet af den berømte franske filosof og sprogforsker Petrus Ramus, Pierre de la Ramée, engang i 16. århundrede[1]. Da det latinske alfabet vitterligt savnede tegn for konsonanterne *j* og *v*, som man udtrykte ved henholdsvis *i* og *u*, *v*, der samtidig betegnede vokalerne, foreslog Ramus at anvende det hebraiske alfabets *jod* og *vau* til betegnelse af disse to lyde. Hans forslag blev en succes, og overordentlig hurtigt bredte de to nye lydbetegnelser sig over Europa, og allerede i slutningen af århundredet nåede de Danmark, først og fremmest gennem Ramisten professor Jakob Madsen Århus, som i sit bekendte værk De litteris 1586 ivrigt forsvarede den af Ramus foreslåede sondring[1]; noget senere blev bogstaverne optaget af de svenske lærde. På dansk hedder *j* som bekendt endnu jod, mens *v* kun i tysk har bevaret det hebraiske navn (vau, fau, sml. islandsk vaff).

Men j-tegnet er ikke det eneste, der røber falskneren. Også ä- og ö-tegnene, med punkter over, er opfindelser, der ikke forekommer før 1500. På reformationstiden, nærmere bestemt o. 1550, dukker den skik op i Sverige at betegne de to omlydsvokaler ved hjælp af to prikker over den uomlydte vokal, og selv om vi ikke som ved jod er i stand til at navngive opfinderen, så er de to punkter et ligeså fældende alfabethistorisk argument mod Kensington-stenens ælde. Såvel i 15. som i 14. århundrede vil man forgæves søge overprikkede ä-er og ö-er i skandinavisk eller i det hele i europæisk litteratur.

Vi har altså i Kensington-stenen en indskrift, der daterer sig selv til 1362, men anvender tegn, som først er opstået efter 1500.

Ja, kunde den neutrale iagttager af den fremadskridende argumentation sige, så må vi altså konstatere, at der er strid mellem runologen og mineralogerne, idet disses responsa gik ud på, at runernes patina var adskillige hundrede år gammel.

Men denne strid er ikke mere. Ved sin undersøgelse af sten og indskrift konstaterede Brøndsted nemlig, at det H, som Holand selv har ristet i stenen for vel en fyrretyve år tilbage, allerede har en vis patina, og det til trods for, at stenen siden da har været under tag og ikke udsat for vejr og vind. Over for dette objektive argument må mineralogernes subjektive skøn vige; man tør ikke i diskussionen om runernes alder tillægge deres responsa nogen vægt.

[1] Se Erik Kroman: Skriftens Historie i Danmark. 1943. p. 44.

Efter dette skulde der næppe være grund til at ofre for megen tid på den sproghistoriske gennemgang af indskriften, om hvilken man som helhed kan udtale, at så at sige hver ordform i den kræver en undskyldning for sin tilstedeværelse på stenen, hvis indskriften skal være fra 14. århundrede, og undskyldninger er ialfald ikke tilstrækkelige til at retfærdiggøre former som opdagelsefard, rise, og, se efter og ahr, der derimod tvangfrit — sammen med from og ded (engelsk *from* og *dead*) lader sig forklare som den moderne spøgefugls „arkaismer" og — brølere.

Som sprogligt og runologisk kildeskrift fra 14. århundrede er Kensington-stenen rejiceret. Derimod kan man sige, at denne sten indleder Amerikas runeperiode. *Erik Moltke.*

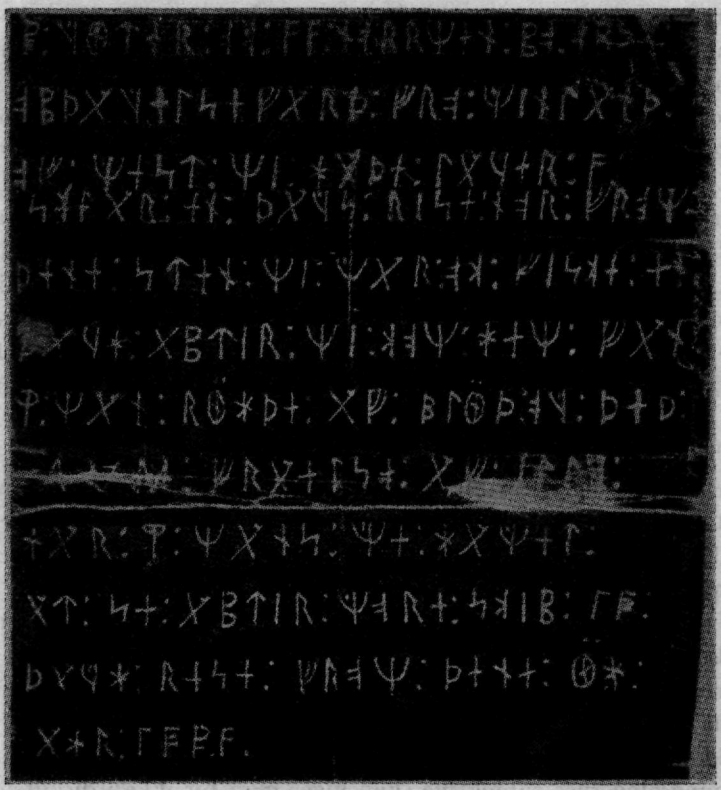

Fig. 5. Kladden? (fotostatkopi) til Kensington-indskriften, fremdraget 1949 af professor J. A. Holvik i Minnesota. (Efter en avisreproduktion).

EFTERSKRIFT

Efter at ovenstående var skrevet, har Sven B. F. Jansson publiceret en redegørelse for indskriften i Nordisk Tidskrift. 1949. p. 377—405. Det er overflødigt at sige, at Jansson også kommer til det resultat, at indskriften er falsk. Hans grunde er hovedsagelig filologiske — skønt man gerne havde hørt en praktisk runologs indtryk af selve stenen —, og han har mærkeligt nok, skønt runolog i runekalenderens hjemland, ikke erkendt Kensington-stenens kilde, for hvilken jeg ovfr. har gjort rede.

For en filo- og runolog, som altid ifølge sagens natur har været klar over Kensington-sprogets uhyrligheder — og man synes, at Jansson koldsindigt skulde have ladet sig nøje med at spidde disse fremfor at lade sig ophidse og irritere af Holands og Thalbitzers i denne henseende uvedkommende filologiske kundskaber — er det interessanteste afsnit i Janssons redegørelse de rent historiske fakta, at Holand, der, som oftere omtalt, har brugt det meste af sit liv til at bevise Kensington-stenens ægthed, i sine bøger synes at have undertrykt vigtigt materiale, som talte mod indskriftens ægthed, nemlig prof. Gisle Bothnes og prof. v. Friesens responsa til den oprindelige Minnesota komité.

Gennem oplysninger, jeg har modtaget fra prof. J. A. Holvik, Moorhead, Minnesota, fremgår det, at heller ikke arkivet i Minnesota Society er tilbørligt gennemgået af Holand. Thi her har prof. Holvik fundet et dokument, der må betegnes som intet mindre end sensationelt i denne sammenhæng. Det drejer sig nemlig om et runebeskrevet ark, der tilsyneladende er *Kensington-risterens kladde til indskriften.*

Prof. Holvik, Head of the Concordia Norse Department skriver (The Concordian no. 10, Nov. 18, 1949): ... Den ældste 'sketch' af Kensington-st. publiceres herved idag for første gang overhovedet. Den blev sendt i et brev af J. P. Hedberg, Kensington, til Swan(!) J. Turnblad, Minneapolis; brevet er dateret 1. Jan. 1899. Hr. Hedberg kalder sketch'en en nøjagtig kopi af indskriften på en sten, givet ham af Olof Ohman. Både brev og sketch blev optaget i Minnesota Historiske Samfunds arkiv i August 1925 [Holands første bog, The Kensington Stone, er fra 1932]. „Jeg fandt det der sidste måned", skriver Holvik, „og en detailleret sammenligning mellem de enkelte tegn og deres stavemåde med indskriften på Kensington-st. viser, at denne 'sketch' *ikke* er en kopi af indskriften på stenen. Det er *et originalt forhåndsudkast* til den historie, der senere blev indristet på stenen".

Idet jeg henviser til fig. 5, der er en reproduktion efter Holviks aviskliché, skal jeg med Holvik pege på, at

1) på fig. 5 er ordet *fra* skrevet fro i første linie og from i fjerde. Stenen har kun: fro.

2) Fig. 5 har *røde* skrevet med h-rune (røhde). Stenen har røde.

3) Fig. 5 staver ordet *blod* som blød. Stenen har rigtigt blod.

Sketch'en er ældre end 1899; den blev på et tidspunkt før dette år (og vel efter efteråret 1898, da stenen blev fundet) givet til en mand (Hedberg) af runestenens opdager (Ohman), som offentlig havde erklæret, at han ikke kunde runer. Der forlyder intet om, hvorvidt sketch'en var foretaget af Ohman. Men stavemåden røhde over for røde (på stenen)

er ikke en afskrivningsfejl af en mand, der ikke kunde runer (og hvem kunde runer i Kensington 1898—99?), og den viser til evidens, at sketch'en ikke er en afskrift af stenens indskrift. Dette understreges og bekræftes af de to andre exempler. Thi ingen, hverken øvet eller uøvet læser, kunde afskrive stenens regelmæssige og rigtige o-rune i blod med den komplicerede ö-rune. Men er papiret ikke en afskrift, må det være en forskrift! *E. M.*

2. En sproglig undersøgelse.

Ved en vurdering af runeindskriften på Kensington-stenen må følgende faktorer tages i betragtning:

1. Omstændighederne ved fundet.

2. Indskriftens indhold. Herunder bl. a. en diskussion af de „historiske" forhold: Holands sammenkædning af indskriften og Poul Knutssøns ekspedition (det vides ikke om den nogensinde kom af sted!).

3. De rent runologiske forhold. Herunder en diskussion af runernes struktur og lydværdi, altså det tilgrundliggende runealfabet og dets eventuelle anvendelse i det 14. århundrede dybt inde i Amerika.

4. De sproglige forhold.

I mit responsum skal jeg holde mig til de sproglige forhold og se bort fra de andre punkter. Hvad det runologiske angår henviser jeg til Erik Moltkes udsagn. Selvfølgelig er det ikke muligt at holde runografien helt ude fra den strengt filologiske bedømmelse.

Ved en vurdering må vi ikke gå ud fra, at indskriften er ægte eller uægte. På grund af alt det der er hvirvlet op omkring Kensingtonstenen siden den blev fundet, er det nu (december 1949) næsten umuligt at se bort fra alt det der er sagt; men vi vil stå os ved at se nøgternt på indskriften, uden forudfattede meninger. Det skal ikke skjules, at den der afgiver dette responsum har betragtet den som et falsum, siden han hørte om den første gang (Erik Noreen, Amerikanska runor, „Sydsvenska dagbladet" 26/2 1932). Indskriften vil blive behandlet som en hvilken som helst anden tekst, enkeltheder og helhed vil blive underkastet en grundig analyse. En undersøgelse af indskriftens sprogform kan passende falde i disse grupper:

a). Ortografi. b). Lydforhold. c). Formlære og orddannelse. d). Ordforrådet. Herunder en diskussion af eventuelle låneord og ordenes betydning i anden halvdel af det 14. århundrede i Sverige. e). De

syntaktiske forhold: ordenes og sætningernes tilknytningsmåde. f). Disse punkter fører til en diskussion af forholdet mellem tale og skrift i Norden, specielt i Sverige i det 14. århundrede. g). Her må spørgsmålet om forskellige former for blandingssprog berøres.

a). Ortografi.

Vokaler. ᚾ-runen (ansuR-runen) bruges for *o* (kort og langt), for oprindeligt langt *a* i *po*, *fro* (2 gange: *from*), *vore*, for oprindeligt *u* i formen *þeno* (pronomen i dativ, se nærmere afsnit c). Der bruges et *ö*-tegn (ikke *ø*) i *göter*, *röþe* og *öh*, et *ä*-tegn (ikke *æ*) i *läger*, *äptir* og *fräelse*, et *ü*-tegn (ikke y) i *illü*, d. v. s. *illy* (?). Overfor *ä* står *e* i *norrmen*, *vest* og *þeno*. Ordet *fräelse* staves både med *ä* og *e*. Lydlængde synes angivet ved et *h* efter vokaltegnet: *öh* og *ahr*.

Konsonanter. Det er overordentligt påfaldende, at indskriften ikke anvender *d*-runen. *þ*-runen bruges såvel for *ð* og *d*: *opþagelsefarþ*, *þeþ=döð*, *vinlanþ*. Allerede på dette punkt må det siges, at ens mistanke om indskriftens ægthed er vakt. Der bruges *rr* i *norr*, *norrmen*. Overfor *opþagelsefarþ*, *läger* og *þagsrise* med *g* står *dagh* og *daghrise* med *gh*. Ordet *ok* skrives *ok* med *k* to gange og *og* med *g* en gang. Der skrives *veþ* og *ve* uden konsonant i udlyd. Ordet *skær* staves med *j*: *skjar* og ikke med *i* (eller *y*). I middelalderen kan bogstavet *i* indsættes efter *k*, *sk* og *g* + fortungevokal (udvikling af såkaldt affrikata): *giøre*, *kiære*, *skiære* etc.; men *j* kan ikke indsættes, da det ikke fandtes.

Denne oversigt viser, at de ortografiske forhold med et mildt udtryk må karakteriseres som højst ejendommelige, ret forvirrende og fulde af inkonsekvenser — i, fristes man til at sige, næsten konsekvent grad. Hvis man er meget velvilligt indstillet — og det prøver vi på af metodiske hensyn — kunne man gå med til nogle af disse inkonsekvenser (den middelalderlige praksis kan vise stor vaklen og ret mange inkonsekvenser). Men en detaille er nok til at fælde indskriften, det er ordet *skjar*. Brugen af *j* viser med al ønskelig tydelighed, at indskriften ikke er fra middelalderen, men et produkt fra senere tid (efter år 1500). De overprikkede runetegn hører ikke hjemme i det middelalderlige runealfabet.

b). Lydforhold.

Disse må under et karakteriseres som højst ejendommelige og meget forvirrende — selv i et tekststykke med mange inkonsekvenser og fejl.

Lydåbning af *u* til *o* skulle vi have i *opþagelsefarþ* (sml. vestnord. *upp*), af *i* til *e* i *veþ* og *ve* (sml. vestnord. *viðr* og svensk *vid*). Overgangen af langt *a* til *å* skulle være udtrykt i *po*, *fro* og *vore* (sml. vestnord. *á*, *frá* og *várr*), men ikke i *ahr* (vestnord. *ár*). Ordet *rejse* har ikke *e*, men *i* (sml. svensk *resa*). I ordene *skjar* og *opþagelsefarþ* skulle vi have en overgang af *æ* til *a* ved efterfølgende *r* (såkaldt depalatalisering), sml. svensk *skär* og *färd*. Ordet *þeþ*, d. v. s. *deð* har *e* for *ø* — mens *röþe* har *ö* — og skulle altså vise en afrunding af vokalen (vestnord. *dauðr*, fornsvensk *døþer*); det har en stavelse modsat *röþe* og skulle altså vise tab af udlydsvokalen (apokope); ordene *þeþ* og *röþe* findes i forbindelsen: *10 man röþe af bloþ og þeþ*.

Om den ejendommelige form *skjar* skriver professor William Thalbitzer i sin gennemgang af Kensington-stenens sprogform: „*skjar* (flt.) er også en form der tilhører middelalderen, da ordet ellers både i on. og nsv. hedder *sker*. Vi har formodentlig her en yngre brydningsform (ved analogi) som den har lydt i en svensk dialekt ganske svarende til samtidige ord fra 1300-tallet som *siax* (*øra sak*) „sex", *sial* (ty. *Seele*) i svensk hdskr., i Jyske lov *skial* (*um marke skial*) „skel". Kensingtonristerens tunge eller øre har fået ham til at gengive den uvante brudte form med den sjældne *j*-rune istdf. *i* måske for at markere en „hård" udtale av det foregående *k*: *sk-jar*, mon fremmed for hans øre?" (Danske Studier 1946—47 p. 27). Andetsteds siger Thalbitzer, at risteren kan have taget fejl af *a* og *æ* i et par ord: *skjar* for *skiär* (p. 37; her nævnes *-farþ* ikke). Dette beror på en misforståelse af de gammelnord. lydforhold. Ordet *skær* — svensk *skär*, *sker* er den oldnord. stavemåde! — har ikke brydning, da dets grundvokal er *a*: germ. **skaria-* (en såkaldt neutral *ja*-stamme); ved *i*-omlyd blev *a* til *æ*. Sammenstillingen med *siax*, *sial* og *skial* har intet som helst på sig, udover at *skær* ristes med *ja*! Brydning rammer et oprindeligt kort *e*. Lydene *k*, *sk* og *g* udvikles til affrikata ved fortungevokal, og i middelalderens sprog udtrykkes det med *i* eller *y* (se Noreen „Altschwedische Grammatik" § 34). Risteren skulle have ristet *skiär* eller *skär* (sml. *göter*).

Formen *illy* og ikke *illu* er besynderlig. Ordet *ok* skrives såvel *ok* som *og* (den sidste form med klusilsvækkelse). Verbalformerne *haþe* og *har* skulle gå tilbage til ældre *hafthe* og *hafer* (vestnord. *hafði* og *hefir*; den korte præsensform *har* for *haver*, *havir* har Noreen først noteret 1503 (se „Altschwedische Grammatik" § 553 anm. 9). Ejen-

dommelig er formen *mans* med *s* for *man* (se nærmere afsnit c).

Hvad der straks slår en er, at svagtryksvokalen *-a* slet ikke findes i indskriften (sml. svensk *-a*); her findes *-e* og *-i* (i *äptir*), *-o* (<*u*) i *þeno* og endelig *-y* i *illy* for det ventede *illu*.

En påfaldende form er *from*: *fro* (som Thalbitzer har nogle mærkelige betragtninger over p. 25). Söderwall har i sin ordbog former som: *fran, fraan, fra* og *fraa* (sml. vestnord. *frá* og svensk *från*, gammeldansk *fra, fraa, fran* m. fl. former).

Formerne *þeþ*, d. v. s. *deð*, *from* og *rise* er engelske (sml. engelsk *dead*, *from* og *rise*). Et *rise* kan med Wolfgang Krause dække et engelsk *ai*. Formerne *-farþ* og *skjar* skal rimeligvis også betragtes som „engelske", idet *a* kan stå for *æ*, sml. engelsk *fare* og *farewell* etc. Endelsen *-ly* i *illy* må — trods Thalbitzers indvendinger (p. 39 fodnote 1) — karakteriseres som engelsk.

Denne gennemgang dokumenterer til fulde, at indskriften er affattet i et mærkeligt blandingssprog, der ikke kendes fra nogen middelalderlig tekst i Norden. De engelske former, specielt *from* og *ded*, er absolut fældende for indskriften.

c). Formlære.

Substantivet *mand* optræder i pluralis som *men* (*norrmen*), *man* (*10 man*) og *mans* (*10 mans*). Formen *mans* er genitiv singularis; det ligger nær at opfatte *-s* som det engelske flertalsmærke (i substantiver), der fejlagtigt er overført til ordet *mand*. Thalbitzer vil opfatte udtrykket som elliptisk: et mandskab på 10, et timands hold (p. 28 med fodnote); dette synes der ikke at være nogen som helst hjemmel for.

Pronominet *þeno* er mærkeligt; det er en nydannet neutrumsform i dativ singularis, som er yderst sjælden i fornsvensk sprog (se Noreen „Altschwedische Grammatik" § 509 anm. 8; om de forskellige og særdeles brogede former af *denne* se anm. 9). Formen er dannet til roden *þen-* (sml. vestnord. *þenna*, der er maskulinum akkusativ singularis); den oprindelige neutrumsform i dativ singularis er *þæsso* (vestnord. *þessu*). Det må altså indrømmes, at formen er mulig, om end overordentlig sjælden; men — nu kommer det værste — denne neutrumsform knyttes til et ord i maskulinum: *sten* (der ikke står i dativ) og til et ord der er femininum: *öh*! (sml. vestnord. *þessum steini, þessi eyju* i dativ singularis). Risteren har overhovedet ikke

været i stand til at hitte ud af de grammatiske genusforhold, men er løbet fuldstændigt rundt i det hele.

Substantiverne viser ikke kasusbøjning. Verberne findes slet ikke i pluralis, men kun i singularis: *vi haþe, vi var, vi kom, fan, har* (ikke: *haſþo(m), varo(m), kommo(m), funno(m)*). Dette er uden paralleller i de fornsvenske tekster fra så gammel tid og må betragtes som et af de mange indicier mod indskriftens ægthed. Det er blevet hævdet, at vi her har et talesprogligt træk, men beviset for at det er tilfældet kan ikke føres ud fra Kensington-stenens ægthed, da vi i så tilfælde går ud fra det vi skal bevise!

Inden for de sammensatte ord mærker vi os det lange ord *opþagelse-farþ* og *dagsrise*: *daghrise*. Heller ikke hvad de sammensatte ord angår er der konsekvens i indskriftens sprog.

d). Ordforrådet.

Indskriften har flere middelnedertyske låneord: *opþagelse-, läger* og *-rise*. Ordet *läger* er meget sjældent i fornsvensk, men det kan tænkes og tolereres. Om ordet *rise* for *rese* se afsnit b.

Absolut fældende for indskriftens ægthed er ordet *opþagelsefarþ*. Ordet *opdage*, svensk *uppdaga* kendes overhovedet ikke fra det middelalderlige svenske sprog (Söderwall kender det ikke!). Söderwall har i „Ordbok öfver svenska medeltidsspråket" *dagha* (fra middelnedertysk *dagen*) = forhandle og *daghas* = dages, gry. Vestnord. har *daga* = blive dag og udtrykket *e-n dagar uppi* = en overraskes af dagen (solen) og dræbes med det samme (bliver til sten; om dværge og trolde). Eddadigtet „Alvíssmál" har: *uppi est dvergr of dagaðr* (strofe 35); men her er der jo såre langt til den moderne betydning. Suffikset *-else* er ikke afgørende i denne sammenhæng, da det efter professor D. A. Seips indgående undersøgelse skal være ægte nordisk (se afhandlingen „Om suffikset *-else* i nordisk" i „Festskrift til professor Olaf Broch" (1947) p. 209 ff.); når verbet *uppdagha* ikke har eksisteret, har ordet *uppdaghelse* heller ikke eksisteret.

e). Syntaks.

Her er vi kommet til det vanskeligste område; men da det af det foregående fremgår, at indskriften ikke kan være ægte, kan vi fastslå, at syntaksen er af helt underordnet betydning. Syntaksen siger os mindst, da der her er større elasticitet end ved ortografi, lydforhold,

formlære og ordforråd (med orddannelse). Man fæster sig ved: *of vest, vi var ok fiske, vi kom hem, fan* (ikke forbundet med *ok*), *fräelse af illy, har 10 mans* (ikke *vi . . .*). Indledningen minder mest af alt om en moderne avis-overskrift. Udtrykket *vi var ok fiske* lyder moderne (det diskuteres alt for summarisk af Thalbitzer p. 39 f. med fodnote p. 40); det skulle vise gammelt sammenfald af *ok* og *att* (om dette fænomen i fornsvensk se Olof Östergrens afhandling „Är sammanfallet af *och* och *att* att hänföra till fornsvensk tid?" i tidsskriftet „Språk och stil" I (1901—02) p. 82 ff.; Östergrens eksempler er betydeligt yngre end 1362).

f). Tale og skrift.

Vi har allerede strejfet spørgsmålet om forholdet mellem tale og skrift i det 14. århundredes svenske sprog (sml. Thalbitzers overvejelser p. 36 ff.). Som det allerede er sagt kan vi ikke postulere, at vi har en række talesproglige træk, med mindre det på anden måde er lykkedes os at dokumentere indskriftens ægthed: ortografi, lydforhold, formlære, ordforråd — hvortil kommer brugen af det tilgrundliggende runealfabet og dets oprindelse og relation til middelalderens runealfabeter og anvendelse. Og det er ikke lykkedes os at føre noget som helst bevis for denne indskrifts ægthed.

Det er meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at sige noget afgørende om forholdet mellem tale og skrift i Norden i det 14. århundrede, udover nogle almindeligheder: det har som i nutiden været afhængig af selve tekstens indhold, hele stillaget, af skriveren (skriverne), af forlægget; det har været forskelligt fra tekst til tekst, forskellene har været større i nogle tidsrum end i andre etc. etc. Vi ved ikke noget som helst om, at man i år 1362 skulle have sagt *vi kom, vi fan* for *vi kommo(m), vi funno(m)* etc. i Sverige. At påstå dette ud fra Kensington-stenens indskrift går ikke, da vi så uhjælpeligt bevæger os i ring og kun præsterer et cirkelbevis (således som professor William Thalbitzer har gjort det i sin gennemgang, der lider af store og iøjnefaldende svagheder). Det ville være højst besynderligt, om risteren skulle have sagt: *vi fan*, men *þeno sten*, altså udpræget talesprog i det ene tilfælde og en forfærdelig grammatisk bommert i det andet. Et middelalderligt svensk talesprog i det 14. århundrede isprængt engelske gloser og de værste grammatiske fejltagelser må karakteriseres som enestående.

g). Blandingssprog.

Dette punkt er for så vidt behandlet. Der kan henvises til Thalbitzers betragtninger. Thalbitzer regner med alle mulige psykologiske faktorer for at „redde" den arme rister for videnskaben. Han regner med at indskriften mindst har taget to dage og skriver herom: „Indristeren er nervøs og sløjfer grammatikens strenge krav til korrespondens (kongruens), er usikker i stavningen, sløjfer både ord og endelser. Manden skriver blot løs av karsken bælg, ganske uhøjtideligt, for at meddele det fornødne. Så lang en indskrift — 12 linjer? — kan næppe ristes på mindre end to dage. Snarere er der medgået flere. Natten har medført en lang pause i udførelsen, hvad der muligvis kan ha forvoldt en særlig forstyrrelse i sprogkongruensen et sted i midten eller lidt længere fremme i teksten" (p. 40). Som vi ser går Thalbitzer ud fra at tekstens indhold er ægte, og derfra postulerer han at risteren er nervøs og derfor begår den ene fejl efter den anden; for indskriften er jo en ophobning af alle de værste fejl man kan ønske sig. Thalbitzers gennemgang viser hvad velvilje overfor en nervøs runerister — der dog har lang tid til sin rådighed — kan føre til.

Indskriften på Kensington-stenen er et sammensurium af gammelt og nyt (se Erik Moltkes udsagn om runernes struktur), en kæde af sprogfejl. Den er falsk og viser manglende kendskab til det 14. århundredes svenske sprog; det vi har er et uægte middelaldersvensk opblandet med moderne engelske gloser. Indskriften er dårligt lavet, og det er forståeligt, at en lang række forskere ikke har villet tage den for gode varer. Det er ufatteligt, at ingen filolog har gjort sig den ulejlighed at undersøge det anvendte runealfabet til bunds; det har Erik Moltke nu gjort.

Vil man være velvillig overfor tanken om talesprogsagtige træk i lydlig henseende, i formlæren, ordforråd og syntaks — ja så bliver der alligevel en række forhold tilbage, som er fældende:

1. Ortografisk. Brugen af overprikkede runetegn og anvendelsen af *j* i ordet *skjar*.
2. Lydligt. Formerne *-farþ, skjar, -rise, from* og *þeþ*.
3. Ordforråd. Ordet *opþagelsefarþ*.
4. Syntaks: *vi var ok fiske*.

Til sammenligning skal til sidst trykkes nogle stykker fra „Fornsvensk läsebok", udgivet af Erik Noreen (1932).

Fra *„Relation om ett slagsmål 23 mars 1354"*:

Sidhæn þe hafdhu drukkith vm enæ stund, þa budhu þe godhænath ok gengo wth. þa kom Haralz suen løpænde ok sagdhe, æt Hæmminghær hafdi forradhit þem. þa toko þe sin vapn ok lopo wp ii forstuwnæ a moth hanom, þær han gek een saman wth, ok alli hans suenæ bliw quærre ii stuwni ok hiogho þe genstæn a han, ok han gaf sek for þem; þe varo fyri ok han var een. þa skuldhi han æntighiæ væriæ sek for þem ællær dødhær bliuæ. þær bliuu þe Yuar ok Haraldær dødhe, ok Hæminghær fek fiurtan saar. Til vithnizbyrdh æro var insigli hær fore hængdh. þættæ giuith vndir Guz byrdh areth MCCCL quarto dominica letare. (p. 22 f.)

Fra *„Kopparbergsprivilegierna 1347"*:

Item vnnom vi iþær þæt, at i maghen oc skulin sætiæ oc haua fyoghærtaan raþmæn, som iæmlikæ skulu vara, vtæn nokor fran falle; þa skal annær i hans staþ til takas. Af þøm fyoghærtan skulu twe væliæs bærghæmæstæræ. En af þøm skal vara domæræ vm all mal vm et ar, oc annær þerræ vm annæt, oc hwat þæsse rætlikæ gyora, þæt skal staþukt vara meþ þøm androm. þæsse fyoghærtan skulu somankoma hwarn sunnudagh oc viþærtalas. Oc hwart mannæþæmot oc vm manædaghen allr næstæ syknædagh skal haldæs huwþþingh. þær skal oc ængen af almoghænom koma, vtæn þæn, som kyæræ hawær, oc þæn, som stæmþær varþær honum at suara. Forbyuþom oc vi unþe varæ naþyr oc hylle oc varæ kununxlikæ hæmþ, at ængen af almoghænom ma nokor vapn bæra, som man ma nokon skaþa gyora . . .
(p. 26 f.)

Nogle litteraturhenvisninger:

Erik Noreen, Amerikanska runor („Sydsvenska dagbladet 26/2 1932; anmeldelse af Hjalmar R. Holands bog „The Kensington Stone. A Study in Pre-Columbian American History" (1932). Erik Noreens anmeldelse er optrykt i hans bog „Svensk stilparodi och andra litterära och språkliga uppsatser" (1944) p. 75 ff.).

Wolfgang Krause, Runen in Amerika („Germanien. Monatshefte für Germanenkunde" 1937 p. 231 ff.).

William Thalbitzer, Kensingtonstenen („Danske Studier 1946—47 (udkommet 1948) p. 10 ff. Litteraturhenvisninger p. 29 fodnoten).

William Thalbitzer i „Det grønlandske Selskab. Årsskrift" 1949 p. 88 ff.

Harry Andersen, En omstridt runesten fra Amerika („Salmonsen

Leksikon-tidsskrift IX (1949) sp. 315 ff.).
Adolf Noreen „Altschwedische Grammatik“ (1904).
Söderwall „Ordbok öfver svenska medeltidsspråket“.
Erik Noreen „Fornsvensk läsebok“ (1932).

Harry Andersen.